

STRAN GREEK RAFINERIJE I STRATIS ANDREADIS protiv GRCKE

Presuda od 9. decembra 1994. godine

NEZVANICNI SAŽETAK I HISTORIJAT PREDMETA

A. Osnovne cinjenice

Prema ugovoru zaključenom 22. jula 1972. godine između države Grčke i g. Andreadisa, potonji se obavezao da će sagraditi i, posredstvom kompanije koja će zatim biti osnovana, rukovoditi naftnom rafinerijom u Megari. Država, koja se obavezala da će obezbijediti zemljište na kojem je rafinerija trebalo da bude napravljena, ratifikovala je ugovor Uredbom koja je objavljena u Službenom listu; ali su propustili da izvrše svoju obavezu.

Dana 14. oktobra 1977. godine Vlada je raskinula ugovor po Zakonu (br. 141/1975) o ukidanju preferencijalnih ugovora zaključenih pod vojnim režimom. Kompanija Stran je podnijela tužbu Atinskom prvostepenom sudu radi nadoknade troškova koje je do tada pretrpjela. Država je osporila sudsku nadležnost i uputila predmet na arbitražu, koja je zaključena 27. februara 1984. godine, sa odlukom u korist podnosioca predstave. Odlukom su Stranovi navodi proglašeni osnovanim u iznosu koji ne prelazi 116.273.442 drahmi, 16.054.165 US dolara i 614.627 francuskih franaka.

Dana 2. maja 1985. godine Država je osporila odluku pokretanjem postupka pred Atinskim prvostepenim sudom, pozivajući se na to da je arbitražna klauzula u ugovoru bila poništena, te da je odluka, shodno tome, nevažeca. Prvostepeni sud, a kasnije, 4. novembra 1986. godine, i Atinski žalbeni sud, odlucili su protiv Države.

Dana 25. maja 1987. godine, dok se predmet vodio pred Kasacionim sudom i nakon što je sudija izvjestilac već bio poslao strankama svoje mišljenje, koje je bilo povoljno po podnosioca predstave, Skupština je usvojila Zakon (br. 1701/1987) koji predviđa da su sve klauzule, uključujući i klauzule o arbitraži, u preferencijalnim ugovorima zaključenim pod vojnim režimom ukinute i da je svaka arbitražna odluka ništava; takode je predviđeno da se svi zahtjevi koji proisticu iz ukidanja tih ugovora proglašavaju nedopuštenim.

Dana 16. marta 1989. godine Kasacioni sud u punom sazivu je odlucio da je Zakon br. 1701/1987 ustavan. U presudi od 11. aprila 1990. godine, Prvo odjeljenje Kasacionog suda je stavilo van snage presudu žalbenog suda od 4. novembra 1986. godine.

B. Postupak pred Komisijom za ljudska prava

Predstavka je uložena Komisiji 20. novembra 1987. godine; proglašena je prihvatljivom 4. jula 1991. godine.

U svom izvještaju od 12. maja 1993. godine, Komisija je ustanovila činjenice predmeta i izrazila slijedeće mišljenje:

- (a) da je došlo do povrede člana 6. stav 1. Konvencije u odnosu na pravo na pravičnu raspravu od strane tribunala (jednoglasno), ali ne u pogledu dužine postupka (dvanaest glasova za i dva protiv);
- (b) da je došlo do povrede člana 1. Protokola br. 1. (jednoglasno)

Predmet je proslijeđen Sudu 12. jula 1993. godine.

IZVOD IZ PRESUDE

PRAVO

I. PRELIMINARNE PRIMJEDBE VLADE

31. Vlada je smatrala da su podnosioci predstavke propustili da iscrpe domace pravne lijekove. Da je Atinski prvostepeni sud odbio zahtjev usmjeren na povlacenje, koji su podnosioci predstavke podnijeli dana 19. decembra 1986. godine (vidi stav 17. gore), ispitivanje tužbe koju su oni podnijeli 10. novembra 1978. godine bilo bi nastavljeno i oni bi onda bili u poziciji da tvrde da clan 12. st. 3. Zakona br. 1701/1987 nije u saglasnosti sa Ustavom i Konvencijom, koje pitanje nije bilo odluceno od strane plenarnog Kasacionog suda (v. st. 22. gore). Kad bi, s druge strane, prvostepeni sud odobrio taj zahtjev, ništa ne bi spriječilo podnosioce predstavke da podnesu novu tužbu, baziranu na istim navodima; domace pravo, posebno clanovi 4., 5., 20. st. 2., 28. i 93. st. 4. Ustava, daju im zadovoljavajucu pravnu zaštitu.

32. Sud ponavlja da uzima u obzir preliminarne prigovore koje je Država vec istakla pred Komisijom, bar u suštini i sa odgovarajucom jasnocom, po pravilu u stadiju prvobitnog ispitivanja prihvatljivosti.

33. Pred Komisijom, Vlada je zapravo tvrdila da je trebalo da podnosioci predstavke 1977. godine pokrenu upravni postupak protiv odluke ministarskog ekonomskog komiteta od 14. oktobra 1977. godine, kojom se raskida taj ugovor. Komisija je odbacila ovaj prigovor na osnovu toga što Vlada nije pokazala da bi takav postupak donio naknadu u bilo kojem smislu, a radi stupanja na snagu Zakona br. 1701/1987, njegove primjene na podnosioce predstavke ili dužine postupka pred domacim sudovima.

34. U svom podnesku Sudu Vlada se pozvala na slijedeci izvod iz njenog dodatnog stava od 6. maja 1991. godine o prihvatljivosti predstavke: podnosioci predstavke "izabrali su da nastave sa svojim zahtjevima u postupku... koji nije predviden u grckom pravnom sistemu – arbitražu – i predstavka je, shodno tome, neprihvatljiva zbog toga što su oni propustili da iscrpe zakonske pravne lijekove koji su dostupni u predmetima te prirode".

35. Takva tvrdnja nije dovoljna, po mišljenju Suda, da bi potkrijepila prigovor istaknut od strane Vlade u ovom stadiju postupka. Kada se Država poziva na pravilo o iscrpljivanju domacih pravnih lijekova, ona mora pokazati sa dovoljnom jasnocom efikasne pravne lijekove koje podnosioci predstavke nisu iskoristili; u ovoj oblasti organi Konvencije ne mogu na svoju inicijativu ispravljati bilo kakve nedostatke ili propuste u preciznosti argumentacije tužene Države (v., *inter alia*, presudu od 6. decembra 1988. godine u predmetu Barber, Messegué i Jabardo protiv Španije, serija A br. 146, str. 27, st. 56.).

Osim toga, Sud zapaža da je Vlada prvobitno pobijala nadležnost redovnih sudova i izabrala arbitražu kao sredstvo za razrješenje spora (v. stavove 10. i 12. gore).

36. Stoga ovdje postoji zabrana poricanja prethodne izjave (*estoppel*) u vezi sa preliminarim prigovorom.

II. NAVODNE POVREDE CLANA 6. st. 1. KONVENCIJE

37. Podnosioci predstavke navode dvije povrede clana 6. st. 1. Konvencije koji predviđa kako slijedi:

"Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ..., svako ima pravo na pravicu ... raspravu u razumnom roku pred [a] ... sudom..."

Na prvom mjestu usvajanje clana 12. Zakona br. 1701/1987 i njegova primjena u njihovom predmetu od strane Kasacionog suda ih je, kako oni navode, lišilo pravičnog suđenja. Drugo, dužina postupka o određivanju valjanosti odluke o arbitraži, od 27. februara 1984. godine je prekoracila "razuman vremenski rok".

A. Primjenjivost clana 6. stav 1.

38. Na raspravi Vlada je negirala primjenjivost clana 6. u ovom predmetu. Po njenom mišljenju, predmet "spora" (rasprave) pred domaćim sudovima je bila valjanost klauzule o arbitraži i, shodno tome, sama arbitražna odluka. Stoga se to se ne odnosi na "građansko pravo" u okviru značenja clana 6. Predmetna klauzula je bila privilegija u skladu sa vrlo specifičnim zakonodavnim kontekstom i razmatrala je isključivo ugovorne odnose između vojnog režima i podnosilaca predstavke.

Kako bi takvi odnosi proizveli pravna dejstva, moraju biti ratifikovani putem ad hoc zakona, u ovom slučaju Uredbe sa zakonskom snagom br. 1211/1972 (v. st. 7. gore). Dalje, i zakoni o stranim ulaganjima u Grčku (v. st. 7. gore) su bili u cilju javnog interesa, pogotovo ekonomskog razvoja zemlje.

39. Prema pravnoj praksi Suda, koncept "građanskih prava i obaveza" se ne može tumačiti samo u odnosu na domaće pravo tužene države. Clan 6. st. 1. se primjenjuje nezavisno od statusa stranaka, prirode zakonodavstva koje regulira način na koji će u sporu odlučiti, kao i karaktera organa koji ima nadležnost u toj stvari; to je dovoljno kako bi ishod postupka bio odlučujući za privatna prava i obaveze (vidi pored mnogih drugih izvora, presudu od 25. oktobra 1989. godine u predmetu Allan Jacobsson protiv Švedske, serija A br. 163, str. 20, st. 72.).

40. Sud zapaža da su nakon raskidanja ugovora zaključenog između njih i Grčke države, podnosioci predstavke podnijeli tužbu Atinskom prvostepenom sudu radi utvrđivanja da im Država treba nadoknaditi troškove kojima su bili izloženi do tada u vezi sa izvršenjem ugovora (v. st. 10. gore). Njihova tužba, koja se u suštini odnosila na

odštetu, bila je uglavnom zasnovana na navodima da je Država vec prekršila svoje obaveze po ugovoru, i to prije njegovog raskidanja. Njihov zahtjev u arbitražnom postupku je imao slicnu osnovu. Arbitražni sud je djelomicno usvojio zahtjeve podnositelaca predstavke (v. st. 13. gore) odlukom koja je konacna, pravosnažna i izvršna, i po uslovima iz samog ugovora (clan 27. st. 9. ugovora – vidi st. 10. gore) i u smislu grckog prava (clan 904. Zakona o gradanskom postupku – v. st. 25. gore).

Sud zapaža da je pravo podnositelaca predstavke po arbitražnoj odluci bilo “materijalno” po prirodi, kakav je bio i njihov zahtjev za odštetu koji je usvojio arbitražni sud. Njihovo pravo na povrat iznosa dodijeljenih od strane arbitražnog suda je stoga “gradansko pravo” u okviru znacenja clana 6., bez obzira na prirodu ugovora između podnositelaca predstavke i grcke države, po grckom pravu, (vidi, *mutatis mutandis*, presuda od 26. marta 1992. godine u predmetu Editions Périscope protiv Francuske, serija A br. 234-B, str. 66, st. 40.). Slijedi da je ishod postupka, koji je pred redovnim sudovima pokrenula Država, radi stavljanja van snage arbitražne odluke, bio odlucujuci za “gradansko pravo”.

41. Shodno tome clan 6. stav 1. je primjenjiv.

B. Poštovanje clana 6. stav 1.

1. Pravicno sudenje

42. Podnosioci predstavke su tvrdili da su bili lišeni pravicnog sudenja i cak svog prava na pristup sudu. Pozvali su se posebno na presudu od 21. februara 1975. godine u predmetu Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva (serija A br. 18).

Donošenjem i primjenom clana 12. Zakona br. 1701/1987 u odnosu na podnositelce predstavke, Država je efikasno ukinula nadležnost sudova pozvanih da odrede valjanost arbitražne odluke i sprijecila svaku odgovarajucu sudsku istragu o predmetu spora. Takvo miješanje je bilo, po rijecima iz presude Golder “sastavni dio opasnosti arbitražne moci” i nespojivo sa opštim nacelima međunarodnog prava i znacenjem vladavine prava prema Konvenciji. Država je odredila zakonodavnom mjerom slucaj u kojem je ona strana u sporu. “Zakonodavni trikovi” su rezultirali u sveukupnoj nejednakosti strana u postupku.

43. Vlada je pobijala to gledište. Skupština, izvor ukupne moci, potpuno je opravdano autoritativno tumacila donesene zakone kao dvosmislene. Pored toga, ovlaštenje da to uradi je izricito navedeno u clanu 77. Ustava. Jasno, takvo tumačenje se primjenjuje na sve postojece predmete, nezavisno od toga da li se oni vode pred sudovima jer nisu uvedena nova pravila i nije izmijenjena predmetna odredba, nego je samo razjašnjeno njeno pravo znacenje.

Takva intervencija zakonodavca ne može se posmatrati kao nezakonito miješanje u sudsku vlast, posebno tamo gdje je sudska vlast imala na raspolaganju neophodna sredstva kako bi se osiguralo da nema arbitrarnosti. Takva je bila situacija u

pravnom sistemu Grčke. Član 93. Ustava zabranjuje sudovima da primjenjuju zakone čiji je sadržaj suprotan tom instrumentu. U ovom predmetu, kada je član 12. Zakona br. 1701/1987 stupio na snagu, spor koji se tice valjanosti arbitražne odluke se još uvijek vodio pred Kasacionim sudom. Taj sud bi, stoga, trebalo da utvrdi jesu li postojali uslovi koji opravdavaju autoritativno tumačenje Zakona br. 141/1975 od strane zakonodavca i da li to tumačenje narušava princip podjele vlasti.

44. Sud zauzima gledište da je postupak nakon stupanja na snagu Zakona br. 1701/1987, kada se predmet vodio pred Kasacionim sudom, od odlucne važnosti za svrhu njegove istrage. Međutim, kako bi procijenio da li su podnosioci predstavke imali pravilno suđenje pred tim sudom, neophodno je uzeti u obzir raniji postupak, ono što je bitno u tom postupku, kao i stav stranaka.

Spor, koji je pokrenut pred Atinskim prvostepenim sudom od strane podnosioca predstavke, dana 10. novembra 1978. godine (v. st. 10. gore), tice se njihovih tvrdnji da su ovlašteni na obeštećenje pošto je Država već prekršila svoje obaveze po ugovoru i to prije njegovog raskidanja. Uključen je arbitražni sud na inicijativu Države, koja je tvrdila da je arbitražna klauzula još uvijek pravno valjana i koja je osporavala nadležnost redovnih sudova na tom osnovu (v. st. 10. gore).

Podnosioci predstavke su, iako samo alternativno, prihvatili nadležnost arbitražnog suda, i kada je taj sud djelomično uvažio njihov zahtjev, jasno su pokazali da se namjeravaju pridržavati te odluke (v. st. 17. gore). Država je onda, međutim, promijenila kurs tako što je pokrenula spor pred redovnim građanskim sudovima, pred kojima je tom prilikom osporavala valjanost arbitražne klauzule i, shodno tome, valjanost odluke (v. st. 15. i 18. gore).

Donošenje Zakona br. 1701/1987 u Skupštini nesporno je predstavljalo prekretnicu u postupku koji je u tom trenutku bio usmjeren protiv Države.

45. Vlada je navela da je bilo neophodno donositi ovaj Zakon, usljed različitih mišljenja eminentnih profesora prava, kontradiktornih sudskih odluka, formulacija oprečnih mišljenja sudija i stavova stranaka koje su naizmjenicno mijenjale svoja stanovišta o valjanosti arbitražne klauzule. Rastuća debata i razlozi javne politike su, tako, učinili neophodnim razjašnjenje namjere zakonodavca o tom pitanju davanjem autoritativnog tumačenja Zakona br. 141/1975, čak u trajanju od dvanaest godina. Demokratsko zakonodavstvo je bilo u obavezi da iz javnog života iskorijeni preostale tragove mjera preduzetih od strane vojnog režima. G. Andreadis je bio ekonomski gigant i plan koji je on predviđao u to vrijeme je bio na visokom stepenu za državu velicine Grčke. Osim toga, objavljivanje plana je vodilo, prije pada vojnog režima, jednoj od najvećih antidiktatorskih demonstracija.

46. Sud ne dovodi u pitanje Vladinu namjeru da reagira na zabrinutost naroda Grčke da se demokratska zakonitost treba ponovno uspostaviti.

Medutim, ponovnim priključenjem Vijecu Evrope 28. novembra 1974. godine i ratifikovanjem Konvencije, Grčka je preuzela obavezu da poštuje princip vladavine prava. Taj princip, koji je propisan u članu 3. Statuta Vijeca Evrope, ocituje se, *inter alia*, u članu 6. Konvencije. Ta odredba osigurava posebno pravo na pravicno suđenje i iznosi detaljno suštinske garancije ugrađene u tom smislu kao što se primjenjuju na krivični postupak. Vezano za sporove koji se ticu građanskih prava i obaveza, Sud je u svojoj sudskoj praksi postavio zahtjev za procesnu jednakost stranaka u smislu pravicnog odnosa između stranaka. U parnici koja uključuje suprotstavljene privatne interese, ta jednakost znači da svakoj stranci mora biti data razumna mogućnost da predstavi svoj predmet – pod uslovima koji ga ne stavljaju u suštinski nepovoljnu poziciju vis-a-vis druge strane (v. presudu od 27. oktobra 1993. godine u predmetu *Dombo Beheer B.V.* protiv Holanije, serija A br. 274, str. 19 st. 33.).

47. S tim u vezi, Sud je imao u vidu i vrijeme i način usvajanja člana 12. Zakona br. 1701/1987. Nešto prije rasprave u Kasacionom sudu, koja je prvo bila zakazana za 4. maj 1987. godine, i nakon što su stranke dobile mišljenje sudije-izvjestioca koji je preporučio odbijanje žalbe Države, Država je tražila odlaganje rasprave na osnovu toga što je nacrt zakona, koji se tice ovog predmeta, pred Skupštinom (v. st. 19. gore).

Ovaj nacrt zakona je usvojen 22. maja 1987. godine i stupio je na snagu 25. maja, nakon objavljivanja u Službenom listu (v. st. 20. gore). Rasprava je održana 1. juna (v. st. 19. gore). Osim toga, dok se Zakon br. 1701/1987 uglavnom odnosio na ponovno pregovaranje uslova ugovora koji se odnose na očekivanja i crpljenje nafte i gasa – kao što su zaključeni tokom diktature između Države i drugih kompanija pored kompanije Stran - član 12. je bio dodatna odredba na taj zakon i u stvarnosti je bio usmjeren na kompaniju podnosioca predstavke – iako nije bila spomenuta po imenu (v. st. 20. gore). Sud je potpuno svjestan da, kako bi uskladili neodložnu potrebu hitnog zakonodavstva i izbjegli sporost zakonodavne mašinerije, zakonodavci sada često imaju posla sa sličnim pitanjima u istom pravu.

I pored toga je neizbježna činjenica da je intervencija zakonodavca u ovom predmetu došla u vrijeme kada je sudski postupak, u kojem je Država bila jedna od stranaka, bio u toku.

48. Vlada je nastojala da potcijeni posljedicu ove intervencije. Na prvom mjestu, podnosioci predstavke su mogli zahtijevati buduće odlaganje rasprave kako bi dobili više vremena da pripreme svoj predmet. Drugo, st. 2. člana 12. nije bio autonomna odredba i nije oglašavao, sam po sebi, arbitražnu odluku nevažećom, zato što je pretpostavljao sudsko ispitivanje ništavosti predviđeno u stavu 1. Konacno, podnosioci predstavke su imali priliku da izlože svoje argumente pred Prvim odjeljenjem Kasacionog suda koji je već razmatrao predmet u njegovoj suštini u svjetlu odluke suda u punom sazivu.

49. Sud nije uvjeren ovim obrazloženjem. Zahtjev pravčnosti se primjenjuje na postupak u njegovoj cjelini; nije ograničen na raspravu *inter partes*. Ne može biti sumnje da je u ovom predmetu privid pravdi bio sacuvan i, zaista, podnosioci predstavke se nisu žalili da su bili lišeni neophodnih olakšica za pripremu svog predmeta.

Princip vladavine prava i značenje pravdnog suđenja propisanog članom 6 onemogućava svako miješanje zakonodavstva u provođenje pravde usmjereno da utiče na sudsko određenje spora. Tekst stavova 1. i 2. člana 12. posmatranih zajedno, efikasno isključuje bilo kakvo značajno ispitivanje predmeta od strane Prvog odjeljenja Kasacionog suda. Kada je ustavnost tih stavova bila potvrđena od strane Kasacionog suda na plenarnoj sjednici, odluka Prvog odjeljenja je postala neizbježna.

50. U zaključku, Država je prekršila prava podnositelja predstavke po članu 6. st. 1. intervenisanjem na način koji je bio odlučujući da osigura da je – predstojeći - ishod postupka u kojem je ona bila strana, bio u korist nje. Stoga je došlo do povrede tog člana.

2. Dužina postupka

51. Ostaje da se ustanovi da li je, kako su to smatrali podnosioci predstavke “razumno vrijeme” bilo prekoraceno.

Vlada i Komisija su smatrali da nije.

(a) Period koji se uzima u razmatranje

52. Relevantni period počinje 20. novembra 1985. godine, kada je grčka deklaracija kojom je prihvaćeno pravo individualne peticije stupila na snagu. Kako bi se odredila opravdanost proteklog vremena nakon tog datuma, mora se, međutim, imati u vidu stadij koji je predmet dostigao u to vrijeme (vidi, kao najnoviji izvor, presudu od 26. februara 1993. godine u predmetu Billi protiv Italije, serija A br. 257-G, str. 89, st. 16.). Slijedi da jedino postupak koji se tiče valjanosti arbitražne odluke, koji je pokrenut 2. maja 1985. godine, treba biti uzet u obzir.

53. U svom podnesku Vlada je tvrdila da bi “vrijeme” koje je za razmatranje trebalo pokrivati samo ukupne periode koji su protekli između svake rasprave i svake presude – približno dvije godine i dva i po mjeseca - zbog toga što, imajući u vidu prirodu spornih pitanja, nijedan sud koji je odlučivao nije više bio nadležan da nastavi razmatranje predmeta. Na raspravi, zastupnik predstavnika je smatrao da se relevantni period završio 20. novembra 1987. godine, kada su se podnosioci predstavke obratili Evropskoj komisiji. Dio predmetnog kasacionog postupka je bio vođen nakon tog dana.

54. Sud dijeli gledište Komisije i podnositelja predstavke da se cijeli predmetni period mora uzeti u razmatranje. On je završio 11. aprila 1990. godine, kada je donesena presuda Kasacionog suda kojom je arbitražna odluka oglašena ništavom (v. st. 23. gore). Stoga je trajao četiri godine, četiri mjeseca i dvadeset dana.

(b) Opravdanost dužine postupka

55. Opravdanost dužine postupka se određuje u odnosu na kriterije postavljene u precedentnom pravu Suda i u svjetlu okolnosti predmeta, koje u ovom smislu zahtijevaju cjelokupnu procjenu.

Postupak pred Atinskim prvostepenim sudom i Atinskim žalbenim sudom trajao je osamnaest mjeseci, od kojih je šest proteklo prije grčke deklaracije po članu 25. Konvencije. Ti postupci nisu podložni kritici. Postupak pred Kasacionim sudom je trajao više od tri godine, period koji je opravdan u pogledu potrebe da se uzme u obzir Zakon br. 1701/1987 i iznad svega činjenica da član 563. st. 2. Zakona o građanskom postupku zahtijeva podjelu Kasacionog suda i prosljeđivanje predmeta plenarnom sudu ako ovaj odbije da primijeni zakon na osnovu neustavnosti (v. st. 21. gore in fine).

56. Slijedi da po ovoj tacki nije bilo povrede člana 6. st. 1.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 1. PROTOKOLA BR. 1.

57. Podnosioci predstavke takode tvrde da su bili žrtve kršenja člana 1. Protokola br. 1 koji glasi kako slijedi:

"Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim nacelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primjenjuje takve zakone koje smatra potrebnim da bi nadzirala korištenje imovine u skladu s općim interesima ili da bi osigurala naplatu poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

Po njihovom navodu, donošenje i primjena člana 12. Zakona br. 1701/1987 uticali su na lišavanje njihovih imovinskih prava, pogotovo u odnosu na dugove u njihovu korist, koji su priznati presudom br. 13910/79 Atinskog prvostepenog suda, a posebno arbitražnom odlukom od 27. februara 1984. godine (v. st. 11. i 13. gore).

1. Da li je postojala "imovina" u smislu člana 1.

58. Osnovno težište Vladine argumentacije je bilo da "imovina" podnosilaca predstavke, u okviru značenja člana 1. Protokola br. 1, nije bila predmet miješanja putem dejstva Zakona br. 1701/1987.

Po njihovom mišljenju, ni presuda br. 13910/79 niti arbitražna odluka nisu bili dovoljni da utvrde postojanje nekog zahtjeva protiv Države. Sudska odluka koja još nije postala konačna, ili arbitražna odluka, ne mogu biti izjednačeni sa pravom koje bi moglo biti priznato takvim odlukama.

U pogledu arbitražne odluke, pogotovo nevaljan postupak ne može proizvesti valjano dejstvo. Podnosioci predstavke su znali vrlo dobro da će arbitražna odluka biti nepouzdan pravni osnov za njihove finansijske zahtjeve sve dok se o pitanju njene zakonitosti ne odluči konačno. Presuda br. 5526/85 Atinskog prvostepenog suda (v. st. 16. gore) i presuda br. 9336/86 Atinskog žalbenog suda (v. st. 18. gore) kojima je prvobitno odlučeno u korist podnosilaca predstavke, bile su predmet preispitivanja Kasacionog suda i prije konačne sudske odluke tog suda nisu mogle predstavljati osnov razumnih očekivanja koja se ticu prava na imovinu. Osim toga, podnosioci predstavke su sami izabrali da pokrenu postupak pred redovnim građanskim sudovima i snažno su se protivili nadležnosti arbitražnog suda.

Konačno, Vlada je tvrdila da strazburške institucije ne bi trebale vršiti ocjenu žalbi podnosilaca bez sagledavanja svih argumenata stranaka i njihovog stava pred arbitražnim sudom. Država nije priznala da je bilo ikakvog osnova za navodni Stranov zahtjev, čiji se meritum stalno osporavao, prvo pred Atinskim prvostepenim sudom, a zatim pred arbitražnim sudom. Čak je i postupak za stavljanje arbitražne odluke van snage neophodno predstavljao indirektno ali implicitno osporavanje suštine odluke.

59. Da bi se odredilo jesu li podnosioci predstavke imali “imovinu” u svrhu člana 1. Protokola br. 1, Sud mora utvrditi da li su presuda br. 13910/79 Atinskog prvostepenog suda i arbitražna odluka dovele do duga u njihovu korist koji je dovoljno ustanovljen kao izvršan.

60. Po prirodi stvari, preliminarina odluka prejudicira meritum spora tako što nalaže neku istražnu mjeru. Iako izgleda da je Atinski prvostepeni sud prihvatio princip da je Država dužna podnosiocima predstavke - kao što je Komisija zapazila - ipak je naložio saslušanje svjedoka (v. st. 11. gore) prije odlučivanja o postojanju i obimu navodne štete. Dejstvo takve odluke je bilo samo davanje nade podnosiocima predstavke da bi mogli ishoditi priznavanje istaknutog zahtjeva. To da li je dug bio izvršan, zavisilo bi od preispitivanja od strane bilo koja dva viša suda.

61. To nije slučaj u pogledu arbitražne odluke koja je jasno priznala odgovornost Države do maksimalno određenog iznosa u tri različite valute (v. st. 13. gore).

Sud se slaže sa Vladom da nije njegov zadatak da odobrava ili ne odobrava suštinu te arbitražne odluke. On, međutim, ima obavezu da primi k znanju pravni položaj uspostavljen tom odlukom u odnosu na stranke.

U skladu sa njenim tekstom, arbitražna odluka je konačna i obavezujuća; ona ne zahtijeva nikakve buduće izvršne mjere niti je dozvoljena redovna ili posebna žalba protiv iste (v. st. 10. gore). Prema grčkom zakonodavstvu, arbitražne odluke imaju snagu konačnih odluka i smatraju se izvršnim. Žalbeni osnovi protiv istih su iscrpno pobrojani u članu 897. Zakona o građanskom postupku (v. st. 25. gore); nijedna odredba ne predviđa žalbu na meritum.

62. U trenutku kada je Zakon br. 1701/1987 usvojen, arbitražna odluka od 27. februara 1984. godine je stoga prenijela na podnositelje predstavke pravo na dosudene iznose. Međutim, to pravo je bilo opozivo, pošto se odluka još mogla poništiti, ali redovni sudovi su do tada već dva puta stali na stanovište – na prvom stepenu i po žalbi – da nije bilo osnova za takvo poništenje. Shodno tome, po gledištu Suda, to pravo je predstavljalo “imovinu” u okviru značenja člana 1. Protokola br. 1.

2. Da li je bilo miješanja

63. Prema navodu podnosioca predstavke, iako imovina nije prenesena na Državu, kombinovano dejstvo stavova 2. i 3. člana 12. je rezultiralo u *de facto* lišavanju njihove imovine jer je rezultat bio stvarno otkazivanje duga koji je proistekao iz konacne i obavezujuće arbitražne odluke.

64. Komisija je smatrala da je ovo kršenje prava na neometano uživanje imovine u okviru značenja prve recenice prvog stava člana 1. Protokola br. 1.

65. Vlada nije prihvatila nijedno od ovih stajališta. Ona je smatrala da stav 2. člana 12. samo opisuje neizbježnu posljedicu stava 1. i da nema nezavisno značenje. U vezi s tim, Vlada je citirala svoje argumente u odnosu na član 6. Konvencije (v. st. 48. gore), potvrđujući detaljnije da stav 2. člana 12. ne postoji samostalno jer je pretpostavljao sudsko ispitivanje ništavosti iz stava 1. i samo je iznio evidentne posljedice takve ništavosti. Vlada je dodala da stav 3. uvodi mjeru čija ustavnost nije ocjenjivana od strane domaćih sudova pred kojima se po tužbi, podnesenoj od strane podnosioca predstavke, još uvijek vodio postupak, i da je nova tužba uvijek moguća ako podnosioci predstavke odustanu od prve, te tako dode do prekida postupka (v. st. 17. gore). Međutim, u potonjoj situaciji, podnosioci predstavke bi se susreli sa problemom propusta iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.

66. Sud nalazi da je bilo miješanja u imovinska prava podnosioca predstavke garantovana članom 1. Protokola br. 1. Stav 2. člana 12. Zakona br. 1701/1987 je proglasio arbitražnu odluku ništavom i neizvršivom. Stav 3 je predviđao da je bilo koji zahtjev protiv Države koji proistice iz ugovora kakvi su zaključeni od strane podnosioca predstavke zabranjen po zakonu. Zaista, Kasacioni sud je ostavio otvoreno pitanje ustavnosti st. 3. i podnosioci predstavke teoretski imaju mogućnost, kao što je Vlada tvrdila, da nastave postupak po tužbi iz 1978. godine ili da podnesu novu. Međutim, izgledi takvog koraka na uspjeh izgledaju minimalni. Iz ovoga zaista proizlazi pitanje da li bi prvostepeni sud išao tako daleko da odluči da je ovaj stav neustavan na osnovu općih i apstraktnih odredbi Ustava (v. st. 31. in fine gore), posebno u svjetlu odluke plenarnog vijeca Kasacionog suda od 16. marta 1989. godine u pogledu stavova 1. i 2. člana 12. (v. st. 22. gore). I ta odluka i presuda Kasacionog suda od 11. aprila 1990. godine (v. st. 23. gore) imale su dejstvo prekida predmetnog postupka za stalno, što je bio pravi cilj zakonodavstva kod usvajanja člana 12. To se može vidjeti iz teksta stava 4. čija je namjera bila da se završi sam spor ove prirode pred sudovima u to vrijeme, i to spor između podnosioca predstavke i Države i iz teksta stava 3. koji je smišljen tako da isključuje svaku buduću tužbu.

67. Slijedi da je bilo nemoguće da podnosioci predstavke obezbijede izvršenje arbitražne odluke koja ima konacno dejstvo i po kojoj se od Države zahtijevalo da im plati određenu sumu u pogledu troškova koje su imali pri nastojanju da ispune svoje ugovorne obaveze ili čak da podnesu narednu tužbu kako bi povratili navedenu sumu putem sudova.

U zaključku, došlo je do miješanja u imovinsko pravo podnosilaca predstavke.

3. Da li je miješanje bilo opravdano

68. Predmetno miješanje nije predstavljalo ni eksproprijaciju niti mjeru kontrole korištenja imovine; ono potpada pod prvu recenicu prvog stava člana 1.

69. Stoga, Sud mora odrediti da li je pravicna ravnoteža uspostavljena između zahtjeva opšteg interesa zajednice i zahtjeva za zaštitu osnovnih prava pojedinca (v. presudu od 23. septembra 1982. godine u predmetu *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, Serija A br. 52, str. 26, st. 69.).

70. Prema Vladi, Zakoni br. 141/1975 i 1701/1987 su težili cilju javnog interesa koji je u specifičnom kontekstu bio od mnogo šireg značaja nego sama eliminacija ekonomskih posljedica diktature. Ti zakoni su bili dijelovi paketa mjera namijenjenih da očiste javni život od lošeg ugleda vezanog za vojni režim i da proglase moc i volju grčkog naroda da odbrane demokratske institucije. Žalbe podnosilaca proisticu iz preferencijalnog ugovora, štetnog za domaću ekonomiju, koji je potpomogao opstanku režima i stvaranju utiska na domaćem i međunarodnom nivou da je ista pružala potporu eminentnim licnostima poslovnog svijeta Grčke. Period koji je protekao između povratka demokratije i usvajanja Zakona br. 1701/1987, odluka Države da izabere arbitražu – korak čisto tehničke prirode – i činjenica da su se zahtjevi Strana odnosili jedino na nadoknadu njihovih troškova, bili su nevažni.

71. Podnosioci predstavke nisu pobijali Vladinu tvrdnju da je brutalna praksa vojnog režima imala veću težinu na ljestvicama javnog interesa od zahtjeva zasnovanih na transakcijama zaključenim sa tim režimom. Međutim, javni interes koji je Sud pozvan da odredi u predmetu koji se nalazi pred njim je nešto drugo. Bilo bi nepravедno ako bi se svaki pravni odnos u koji se ude sa diktatorskim režimom smatrao nevaljanim kada dode kraj tog režima. Osim toga, predmetni ugovor se odnosi na naftnu rafineriju koja je bila od koristi ekonomskoj infrastrukturi zemlje.

72. Sud ne sumnja da je bilo neophodno da demokratska Grčka država raskine ugovor koji se može smatrati štetnim za njene ekonomske interese. Zaista, prema precedentnom pravu međunarodnih sudova i arbitražnih tribunala, Država ima suverenu moc da izmijeni ili čak raskine ugovor zaključen sa privatnim licima, pod uslovom da plati obeštećenje (*Shufeldt arbitražna odluka* od 24. jula 1930. godine, Izvjestaji o međunarodnim arbitražnim odlukama, Liga naroda, vol. II, strana 1095). Ovo reflektuje priznanje da najviši interesi Države imaju prednost nad ugovornim obavezama i vode

racuna o potrebi ocuvanja pravicne ravnoteže ugovornog odnosa. Međutim, jednostrano raskidanje ugovora nema dejstvo u odnosu na određene suštinske klauzule ugovora kao što je i arbitražna klauzula. Preinaciti postojećem mašineriju propisivanjem nekog autoritarnog amandmana na tu klauzulu omogućilo bi nekoj od strana da izbjegne nadležnost u sporu u pogledu kojeg je usvojena posebna odredba o arbitraži (Losinger odluka od 11. oktobra 1935 godine, Stalni sud međunarodne pravde, Serija C br. 78, str. 110, i arbitražna odluka Lena Goldfields Company Ltd protiv Vlade Sovjetskog Saveza, Godišnji registar i izvještaji o predmetima međunarodnog javnog prava, vol. 5 (1929-1930) (predmet br. 258), i Texaco Overseas Petroleum Company i California Asiatic Oil Company protiv Vlade Arapske Republike Libije, preliminarne odluka od 27. novembra 1975. godine, Izvještaji o međunarodnom pravu, vol. 53, 1979, str. 393).

73. U vezi s tim, Sud zapaža da pravni sistem Grčke priznaje princip da su arbitražne klauzule autonomne (v. st. 18. gore) i da su Atinski prvostepeni sud (v. st. 16. gore), Atinski žalbeni sud (v. st. 18. gore) i, kako se čini, sudija-izvjestilac Kasacionog suda (v. st. 19. gore), primijenili taj princip u ovom predmetu. Osim toga, ova dva suda su smatrala da zahtjevi podnosilaca predstavke koji potiču prije raskidanja ugovora nisu, na taj način, postali nevaljani.

Stoga, Država ima dužnost platiti sumu dodijeljenu podnosiocima predstavke na kraju arbitražnog postupka, postupka za koji se ona sama opredijelila i čija je valjanost bila prihvaćena do dana rasprave pred Kasacionim sudom.

74. Odlučivši da se umiješa na tom stepenu postupka pred Kasacionim sudom putem zakona koji je propisao raskidanje predmetnog ugovora kako bi ogласio ništavom arbitražnu klauzulu i poništio arbitražnu odluku od 27. februara 1984. godine, zakonodavac je poremetio, na štetu podnosilaca predstavke, ravnotežu koja mora postojati između zaštite prava na imovinu i zahtjeva javnog interesa.

75. Shodno tome došlo je do povrede člana 1. Protokola br. 1.

IV. PRIMJENJIVOST ČLANA 50. KONVENCIJE

76. Prema članu 50. Konvencije,

"Ako Sud utvrdi da je odluka ili mjera sudskog organa, ili bilo kojeg drugog organa visoke strane ugovornice, u cjelini ili djelomično u suprotnosti sa obavezama koje proistiku iz ove Konvencije, i kada unutrašnje pravo navedene članice omogućava samo djelomično oštećenje za posljedice takve odluke ili mjere, Sud će svojom odlukom pružiti oštećenoj strani pravico zadovoljenje, ukoliko je to potrebno."

Podnosioci predstavke su zahtijevali nadoknadu materijalne štete i povrat sredstava za troškove i izdatke.

A. Materijalna šteta

77. Podnosioci predstavke su tvrdili da jedino isplata punog iznosa dodijeljenog arbitražnom odlukom može ostvariti *restitutio in integrum*, što zahtijeva član 50.

Stoga, oni zahtijevaju tu sumu ("osnovnu sumu") kao materijalnu štetu, plus nepromjenjivu kamatnu stopu od 6% - što su smatrali da je bilo uključeno u arbitražnu odluku – od 10. novembra 1978. godine do dana povrede, što čini ukupno 175.869.155,78 drahmi, 24.282.694,28 US dolara i 929.652,81 francuskih franaka. Oni su takode tražili kamatu na iznos koji je dodijeljen kao materijalna šteta od dana povrede do dana presude Suda.

Kao alternativu, oni su kao materijalnu štetu tražili osnovnu sumu plus jednokratni iznos od 6% od 10. novembra 1978. godine do dana presude Suda. Na dan rasprave pred Sudom, kamata na osnovnu sumu je iznosila približno 106.898.000 drahmi, 14.790.000 US dolara i 567.000 francuskih franaka.

78. Vlada je tvrdila da podnosioci predstavke nisu bili ovlašteni na svako obeštećenje po članu 50. zbog toga što mogu dobiti obeštećenje kroz dostupna domaća pravna sredstva. Čak pretpostavljajući da je primjenom člana 12. Zakona br. 1701/1987 prekršeno njihovo pravo na pravilno suđenje, to ni u kom slučaju ne utiče na njihove finansijske zahtjeve. Poništenjem arbitražne odluke nije im onemogućeno da nastave sa svojom tužbom iz 1978. godine ili da podnesu novu tužbu.

U svakom slučaju, arbitražna odluka nije obezbijedila zadovoljavajući osnov za procjenu traženog obeštećenja zbog toga što je pogrešno razmatrala meritum predmeta. Postupak poništenja odluke pokrenut od strane Države odražavao je izricite kritike njegove pravčnosti.

Kad bi, s druge strane, Sud našao da je član 1. Protokola br. 1. bio prekršen, ta odluka bi predstavljala dovoljnu pravilnu naknadu; ni pod kakvim okolnostima takvo obeštećenje ne treba precizirati iznos od jednog miliona drahmi za nematerijalnu štetu.

Konačno, Vlada je pobijala zahtjeve podnositelaca predstavke za kamatu. Oslanjajući se na grčko zakonodavstvo i uspostavljenu sudsku praksu u tom smislu, ona je potvrdila da ni presuda br. 13910/1987 niti arbitražna odluka nisu mogle dovesti do plaćanja kamate zbog toga što su one po prirodi deklarativne. Još određenije, pozivanje na 6% kamate proistice samo iz osnova arbitražne odluke (vidi stav 13. gore) i bilo je čisto *obiter dictum* potpuno pogrešne prirode. Arbitražni sud sa dobrim razlogom to nije ponovio u važećem dijelu svoje odluke. Takav zahtjev nije istaknut pred njim i pošto je predmet bio prosljeđen na arbitražu od strane Države, arbitri nisu mogli naložiti istoj da plati kamatu.

79. Predstavnik Komisije je prvo istakao da član 50. zahtijeva pravilnu naknadu, a ne i neophodno potpunu naknadu. On je takode skrenuo pažnju na činjenicu da sume

pomenute u odluci nisu ispitivane od strane domaćih sudova. On je pozvao Sud da pažljivo ispita tražene sume.

80. Sud ponavlja da dodjeljuje “pravicnu naknadu” jedino “ako je neophodna”, i nije ograničen u tom smislu domaćim pravnim pravilima (vidi presudu u predmetu Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1.) od 6. novembra 1980. godine, serija A br. 38, str. 9, st. 15.).

81. On zapaža da su operativnim važećim dijelom arbitražne odluke Stranovi zahtjevi protiv Države proglašeni neosnovanim ukoliko oni prelaze 116.273.442 drahmi, 16.054.165 US dolara i 614.627 francuskih franaka. Imajući u vidu svoje mišljenje u stavu 75., Sud zaključuje da su podnosioci predstavke ovlašteni na povrat tih suma.

82. Po pitanju kamata, Sud zapaža da arbitražni sud to nije smatrao neophodnim elementom za razrješenje spora (v. st. 13. gore); to stoga nije uključeno u pravo na obeštećenje priznato u važećem dijelu.

Medutim, adekvatnost obeštećenja bi bila umanjena ako bi bila placena bez obzira na različite okolnosti koje mogu smanjiti njenu vrijednost, kao što je činjenica da je proteklo deset godina otkako je arbitražna odluka donesena.

83. Shodno tome, zahtjevu podnosilaca predstavke treba udovoljiti djelomicno, te im treba isplatiti 6% proste kamate na gore pomenute sume (v. st. 81. gore) za period koji teče od 27. februara 1984. godine do dana donošenja presude.

B. Troškovi i izdaci

84. Podnosioci predstavke nisu istakli nikakav zahtjev u pogledu troškova postupka vođenog pred Kasacionim sudom nakon stupanja na snagu Zakona br. 1701/1987.

S druge strane, oni su tražili nadoknadu troškova i izdataka nastalih pred organima Konvencije u iznosu od 171.041 funti sterlinga, plus kamata na tu sumu za period između dana donošenja presude Suda i stvarnog plaćanja.

Sedmicu dana nakon rasprave dana 19. aprila 1994. godine, advokati podnosilaca predstavke su dostavili Sudu zahtjev za daljnjih 34.709,05 funti sterlinga u pogledu dodatnih troškova koji su nastupili između dana kada je njihov podnesak uložen i rasprave.

85. Vlada je postavila pitanje da li su traženi troškovi bili neophodni i da li su bili opravdani. Oni su istakli da su spremni platiti 2.800.000 drahmi.

86. Predstavnik Komisije nije izrazio mišljenje o ovom pitanju.

87. Sud zapaža da u skladu sa pravilom 50. Pravila suda A zahtjev mora biti uložen najkasnije mjesec dana prije datuma zakazane rasprave. U nedavnim predmetima odlucio je da ovo pravilo striktno primijeni (vidi presudu od 18. jula 1994. godine u predmetu Vendittelli protiv Italije, serija A br. 293-A, str. 13, stavovi 42-43).

U ovom predmetu ne nalazi tragove o ovom dodatnom zahtjevu u podnesku podnosioca predstavke ili u vjerodostojnom zapisniku sa rasprave ili cak o namjeri da podnesu takav zahtjev nakon rasprave. Stoga se odbacuje kao neblagovremeno podnesen.

Vršeci procjenu po principu pravicnosti i na osnovu kriterija koje primjenjuje u ovoj oblasti, Sud smatra odgovarajucim da umanji sumu istaknutu u prvobitnom zahtjevu podnosioca predstavke. On im dodjeljuje L125.000 sterlinga, bez kamate na taj iznos.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Odbija* preliminarni prigovor Vlade;
2. *Odlucuje* da je član 6. stav 1. Konvencije primjenjiv u ovom predmetu;
3. *Odlucuje* da je došlo do kršenja člana 6. stav 1. Konvencije u vezi sa pravom na pravичno suđenje;
4. *Odlucuje* da nije došlo do kršenja člana 6. stav 1. Konvencije u pogledu dužine postupka;
5. *Odlucuje* da je došlo do kršenja člana 1. Protokola br. 1;
6. *Odlucuje* da tužena Država plati podnosiocima predstavke, u roku od tri mjeseca:
 - a) za materijalnu štetu: 116.273.442 (sto šesnaest miliona dvjesto sedamdeset tri hiljade i cetiristo cetrdeset dvije) drahme, 16.054.165 (šesnaest miliona pedeset cetiri hiljade i sto šezdeset pet) US dolara i 614.627 (šeststo cetрнаest hiljada i šeststo dvadeset sedam) francuskih franaka, plus prosta kamata od 6% od 27. februara 1984. godine do dana presude (vidi stav 83. presude);
 - (b) za troškove i izdatke nastale u Strasbourgu: L125.000 (sto dvadeset pet hiljada) sterlinga;
7. *Odbija* preostali dio zahtjeva za pravичnu naknadu.

Presuda sacinjena na engleskom i francuskom jeziku i donesena na javnoj raspravi u Zgradi ljudskih prava, Strasbourg, dana 9. decembra 1994. godine.

Rolv RYSSDAL
Predsjednik

Herbert PETZOLD
Vršilac dužnosti Registrara

KLJUCNE RIJECI:

Iscrpljivanje domacih pravnih lijekova /
 Utvrđivanje gradanskih prava i obaveza /
 Pravичno suđenje /
 Sudenje bez odlaganja /
 Imovina /
 Miješanje /

Pravicna naknada